

HUR KAN KVINNORS RÄTTIGHETER SKYDDAS UNDER KONFLIKT?

*Att arbeta mot straffrihet och
för upprättelse*

FONDEN FÖR
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

HUR KAN KVINNORS RÄTTIGHETER SKYDDAS UNDER KONFLIKT?

att arbeta mot straffrihet och för upprättelse

Kvinnors utsatthet ser ofta annorlunda ut än mäns under väpnade konflikter. Förutom de direkta konsekvenserna av en väpnad konflikt såsom mord, tortyr och våldtäkt, blir kvinnor också utsatta för andra typer av våld. Exempelvis ökar mäns våld mot kvinnor i hemmet under en väpnad konflikt. Kvinnor kan också bli internflyktingar, tvångsflyttas eller förlora anhöriga i högre utsträckning än män.

I ARBETET MOT STRAFFRIHET och för upprättelse efter en konflikt – övergångsrättvisa – hamnar kvinnors situation och behov ofta i bakgrunden. Kränkningar av kvinnors rättigheter tas inte lika ofta upp i rättegångar eller blir föremål för ersättning. Dessutom är det sällan som krafttag tas mot strukturell diskriminering mot kvinnor, trots att denna diskriminering kan ha föranlett konflikten. Kvinnors utsatthet i konflikter blir ofta reducerad till att enbart handla om sexuellt våld. Många viktiga strukturella jämställdhetsproblem och maktobalanser glöms då bort. Det är mycket viktigt att konfliktrelaterat sexuellt våld straffas, men att enbart fokusera på detta kan förminska kvinnor till sexuella objekt.

Definition av övergångsrättvisa:

Övergångsrättvisa (transitional justice på engelska) omfattar alla de processer och mekanismer en stat använder för att komma till rätta med massiva kränkningar av mänskliga rättigheter och humanitär rätt för att säkerställa upprättelse, rättvisa och försoning. Detta kan innefatta både juridiska och icke-juridiska mekanismer; åtal, gottgörelse, sanningssökande, institutionella reformer, granskningar och uppsägningar av ansvariga för människorättsbrott från officiella positioner, eller en kombination av dessa processer.

Fritt översatt från FN:s Generalsekreterares rapport om övergångsrättvisa, S/2004/616.

Skreven av Ylva L. Hartmann, Fonden för mänskliga rättigheter. Januari 2016, www.humanrights.se

Broschyren trycks med medel från Fredsmiljonen, Folke Bernadotteakademien. Innehållet i denna broschyr svarar Fonden för mänskliga rättigheter för.

ISBN: 978-91-982482-1-0

Introduktion

DENNA BROSCHYR beskriver kort hur kvinnors rättigheter kan säkerställas i arbetet för upprättelse och gottgörelse efter en konflikt. Broschyrens målgrupp är personer verksamma inom fred, säkerhet, utveckling och mänskliga rättigheter. Broschyren kan användas av representanter för myndigheter och organisationer som ett stöd i att säkerställa kvinnors rättigheter i arbetet under och efter konflikt.

Broschyren utgår från övergångs rättvisans fyra pelare – sanningsökande, tillgång till rättvisa, gottgörelse/ersättning och garantier för icke-uppreppning. Alla dessa fyra pelare måste med för att bygga en hållbar fred. Informationen i broschyren kommer från Fonden för mänskliga rättigheters mer än 20-åriga erfarenhet av att arbeta i konflikt och postkonfliktsituationer samt från ett flertal källor som finns angivna i slutet av broschyren. Avslutningsvis görs en sammanställning av broschyrens huvudsakliga rekommendationer. Använd gärna källförteckningen som tips för vidare läsning.

Alla kvinnors erfarenheter av konflikt är inte identiska. Det finns däremot vissa generella åtgärder som kan vidtas för att inkludera kvinnor och deras behov så att dessa inte glöms bort och så att människorättsbrott kan förebyggas i framtiden. För att arbeta mot straffrihet och för upprättelse efter en konflikt måste också ett intersektionellt perspektiv tillämpas – där etniska grupper, religion, politisk tillhörighet, socioekonomisk situation och sexualitet också beaktas.

Sanningssökande

SANNINGSSÖKANDE ÄR EN FÖRUTSÄTTNING för att beivra människorättsbrott och gottgöra de som utsatts. Sanningskommissioner är de instanser som söker information om enskilda människorättsbrott och mönster av kränkningar efter en konflikt. Över 30 stater har använt sig av sanningskommissioner för att utreda och rapportera om tidigare människorättskränkningar. De första sanningskommissionerna tog inte upp kvinnors särskilda erfarenheter av konflikten. Det gjorde att de inte kunde ge en rättvis bild av vad som hänt och hur just kvinnor upplevt konflikten. Det är självklart så att kvinnors intressen och behov varierar, men det går att urskilja mönster av diskriminering och brott mot kvinnor i ett sanningssökande arbete.

Varje kommission måste ta hänsyn till det land och den kontext de

verkar i men det är ändå möjligt att ge några generella riktlinjer.

Sanningskommissioner måste ge en bredare bild av vad som hänt, utöver enskilda kränkningar. Om fokus endast läggs på enskilda fall av allvarliga kroppsskador kan andra allvarliga systematiska kränkningar som inte upptäcks vid första anblick glömmas bort. Ett exempel är att ett högt antal minderåriga gravida flickor kan vara indirekt bevis på sexuellt slaveri eller påtvingat havandeskap. Ett annat exempel kan vara kvinnor eller flickors som förskjutits från sin familj efter att ha blivit utsatta för sexuellt våld. Att söka efter mönster av kränkningar och inte bara enskilda fall måste

”

Sanningskommissioner måste ge en bredare bild av vad som hänt, utöver enskilda kränkningar. Om fokus endast läggs på enskilda fall av allvarliga kroppsskador kan andra allvarliga systematiska kränkningar som inte upptäcks vid första anblick glömmas bort

”

därför speglas i kommissionens mandat. Mandatet bör definieras i samråd med grupper som representerar människor som utsatts och även kvinnorättsorganisationer. Marginaliserade gruppers erfarenheter och behov måste särskilt uppmärksammas.

Kvinnor måste också finnas representerade både som sanningskommissionärer och i deras personal/kansli. Bara för att kvinnor finns på plats säkras inte att kvinnors utsatthet tas med i sanningssökandet på ett rättmätigt sätt. Både kommissionärer och personal måste därför få ta del av kontinuerlig utbildning för att säkra att inte kvinnors behov och intressen faller mellan stolarna. Ofta när kvinnor deltar i sanningskommissioner eller fredsbyggande initiativ förväntas de stå för en ”kvinnlighet”, försonande, fredsivrande insats. Det är viktigt att kvinnor inte förväntas ta en sådan roll utan deltar i egenskap av de individer de är.

Sanningskommissioner har på olika sätt integrerat kvinnors rättigheter i sitt arbete och nått skilda resultat. Antingen genom att skapa en specifik enhet eller utredningar som arbetar med dessa frågor, vilket var fallet i Sydafrika. Eller att integrera frågorna i hela arbetet, något som gjordes i

Ghana. Erfarenhet visar att bästa resultat uppnås genom att använda sig av bägge metoder, att dels ha en enhet som fokuserar på kvinnors rättigheter samt att ha temat som en övergripande riktlinje för hela sanningskommissionens arbete. Detta arbetssätt tillämpades i Peru.

Det är också viktigt att det finns möjlighet, för personer som vill, att ge vittnesmål bakom lyckta dörrar. En eller flera av sanningskommissionens sessioner bör ta upp kvinnors särskilda situation. Många kvinnor känner sig också mer bekväma med att ge vittnesmål om sexuellt våld till andra kvinnor. Därför kan det vara viktigt med sessioner som leds av kvinnor och där de som deltar uteslutande är kvinnor. Det måste finnas en medvetenhet om maktbalanser och kvinnors utsatthet vid utredningar och insamlande av data.

Kvinnor kanske inte alltid söker sig självmant till sanningskommissionen för att avge vittnesmål. Detta har varit ett problem i många sanningskommissioners arbete. Kvinnors underrepresentation måste därför kompenseras av kommissionen. Kommissionärer kan antingen aktivt leta efter kvinnors vittnesmål eller göra djupintervjuer med de kvinnor som gått med på att dela sin historia. Som alltid finns en risk att de som vittnar återupplever de trauman de varit med om under intervjuerna. Detta ska i största möjligaste mån försöka undvikas och det måste finnas adekvat tillgång till psykosocialt stöd för de som vittnar.

”

Det ligger ett stort ansvar på sanningskommissionen att nå ut med dess budskap till alla delar av befolkningen

”

Under sanningssökandet måste kommissionen arbeta med stor transparens och kontinuerligt ta emot råd från olika intressegrupper och kvinnorättsorganisationer. Detta är viktigt för att bygga förtroende för sitt arbete och så småningom sin slutrapport och rekommendationer. Under arbetet med sanningssökande och i ett slutskede av en fredsprocess måste den politiska viljan finnas där för att säkra ett hållbart fredsbyggande.

Sanningskommissionens slutrapport och rekommendationer måste

vara lättillgängliga. Kontakterna med media måste värnas för att sprida information om arbetet och slutsatserna. Det ligger ett stort ansvar på sanningskommissionen att nå ut med dess budskap till alla delar av befolkningen. Särskilda ansträngningar måste göras för att nå delar av befolkningen som inte har tillgång till traditionell media, radio är exempelvis en effektiv informationskanal. Slutrapporten bör översättas till lokala språk och en mer lättillgänglig version anpassad till barn bör tas fram.

En sanningskommissions arbete tar inte slut med dess slutrapport. Den är snarare tänkt som ett steg på vägen till gottgörelse för kränkningar.

Tillgång till rättvisa

EFTER EN KONFLIKT och grava kränkningar av mänskliga rättigheter och den humanitära rätten måste de ansvariga ställas till svars. Många länder har tacklat ansvarsfrågan genom att enbart sammanställa enskilda fall för att göra sig en bild av kränkningarnas karaktär. Som tidigare påpekats är det

”

Det är viktigt att förstå det större juridiska och ideologiska landskapet för att kunna koppla brotten till den miljö som möjliggjort dem och därigenom få en klarare bild av vem/vilka som är ansvariga och klarlägga överordnades/underordnades olika roller

”

svårt att förstå den större bilden av kränkningarna om en enbart utgår ifrån enskilda fall. Det är viktigt att förstå det större juridiska och ideologiska landskapet för att kunna koppla brotten till den miljö som möjliggjort dem och därigenom få en klarare bild av vem/vilka som är ansvariga och klarlägga överordnades/underordnades olika roller.

Detta blir extra tydligt när det gäller kränkningar av kvinnors rättigheter eftersom strukturell diskriminering ofta ligger till grund för brotten. Männén i samhället dominerar ofta de organ, myndigheter och grupper som utövar våldsmonopol, såsom polis, militär eller väpnade grupper. Vissa myndigheter eller institutioner kan också ha möjliggjort kränkningar

eller haft en kultur eller miljö som underlättat dem. Det är viktigt att se bortom de enskilda förövarna för att förstå konfliktens dynamik. Om för mycket fokus ligger på enskilda förövare och deras straffrättsliga ansvar, förloras den större bilden och statliga och andra institutioners övergripande ansvar. Rättegångar kan inte enskilt bygga ett hållbart, fredligt samhälle. Uppsägningar av personer på officiella positioner kan behöva göras, trots att de inte har ett straffrättsligt ansvar. Detta lyfts vidare under rubriken garantier för icke-upprepning.

När kvinnor exkluderas från sanningssökande och rättegångsförfaranden blir konsekvensen en utbredd straffrihet för kränkningar av kvinnors rättigheter. När det gäller brott som sexuellt våld är det också svårt att få fram bevis för att kunna underbygga ett åtal. En stark parallell kan här dras till sexuellt våld utanför konfliktsituationer där få fall lagförs och ännu färre leder till fällande domar.

De fall som fokus läggs på efter en konflikt är ofta de brott som begåtts i det offentliga rummet och en aspekt som förloras är konfliktens betydelse för kvinnors ökade utsatthet i den privata sfären

De fall som fokus läggs på efter en konflikt är ofta de brott som begåtts i det offentliga rummet och en aspekt som förloras är konfliktens betydelse för kvinnors ökade utsatthet i den privata sfären. Längre har det också funnits lite kunskap om hur kvinnor påverkas under konfliktsituationer utöver mätbara fysiska skador. Forskare börjar dock titta mer och mer på kvinnors ekonomiska, sociala och hälsoutsatthet och hitta mönster.

En svår gränsdragning som måste göras för att uppnå tillgång till rättvisa efter grava kränkningar är att fokusera både på att straffa förövarna och på att stärka och gottgöra offren. Detta brukar benämnas retributiv respektive restorativ rättvisa.

Internationella krigsbrottsdomstolar som Jugoslavientribunalen, Rwandatribunalen och Internationella brottmålsdomstolen har varit viktiga för att motverka straffrihet för grava människorättskränkningar.

De växte fram ur bristen på kapacitet att lagföra grova brott på nationell nivå och deras rättspraxis har kommit att betyda mycket inte minst för kvinnors upprättelse och gottgörelse. Jugoslavientribunalens stadga fastställer att våldtäkt kan kategoriseras som brott mot mänskligheten och Rwandatribunalen har fastställt att sexuellt våld kan kategoriseras som en folkmordshandling (Akayesu-fallet).

När stadgan som skulle skapa den Internationella brottmålsdomstolen togs fram var kvinnorrättsgrupper aktiva i sitt påverkansarbete och fick gehör. Romstadgan har berömts för att vara innovativ i att definiera brott som begåtts mot kvinnor under konflikt och att klassa dem som krigsbrott och brott mot mänskligheten (exempelvis artikel 7 och 21). Ett annat exempel på kvinnorrättsgruppers lyckade påverkan är att definitionen av våldtäkt i stadgan inte kräver att det måste bevisas att det inte funnits samtycke.

Trots att romstadgan var en lovande bit folkrättshistoria var domstolen långsam i att beivra brott mot kvinnor. Ett lågvattenmärke var Lubanga-fallet från Demokratiska republiken Kongo. Åklagaren tog inte upp våldtäkt trots starka bevis på att det använts som ett vapen i konflikten, utan koncentrerade sig på rekrytering av barnsoldater i åtalet. Efter mycket kritik om att ha förbisett kvinnors rättigheter antog domstolen år 2014 en policy om sexuellt och könsbaserat våld.

Vid massiva kränkningar är det också svårt att lagföra alla brott som begåtts. Det kan därför bli nödvändigt att åklagare antar vissa strategier – det är exempelvis vanligt att koncentrera sig på de mest grava brotten. Det finns stora fördelar med att hålla rättegångar i det land de begåtts i form av insyn i den lokala kontexten och närhet till offren och deras behov. De internationella domstolarna har också annorlunda behörighet. De internationella domstolarna har skapats för att lagföra de mest grava kränkningarna av de högst ansvariga när de nationella domstolarna saknar vilja eller förmåga att göra det (artikel 17). De nationella domstolarna kan också vara överbelagda med fall och behöva anta åklagarstrategier och utsällning av fall i ett första skede. Det är då viktigt att brott mot kvinnor inte nedprioriteras, detta gäller både för nationella och internationella domstolar.

Det finns feministisk kritik av straffrätt och internationell straffrätt. Många anser att lagstiftning och folkrätten präglas starkt av traditionella

könsroller, där kvinnor ses som offer och sällan som oberoende aktörer. Lagar och normer har också historiskt behandlat brott som kvinnor utsatts för som brott av mindre vikt eller allvarsgrad. Exempelvis har mäns misshandel, våldtäkt eller till och med mord på kvinnor kategoriserats som hedersbrott eller ”passionsbrott”. Den inbyggda ojämställdheten i många rättsväsenden måste därför arbetas bort på många olika sätt, så att straffrihet inte råder för brott begångna mot kvinnor. Både normer och bemötande inom domstolsväsenden måste anpassas till att möta män och kvinnors behov på ett jämställt sätt. Ibland behöver också särskild uppmärksamhet riktas till kvinnors situation så att även brott mot kvinnor tas upp. Exempelvis avsatte Specialdomstolen för Sierra Leone 20 procent av sina utredare till att arbeta med fall av könsbaserat våld, till skillnad från Rwandatribunalen där endast 1-2 procent arbetade med den typen av fall.

Rättegångar är dock inte den enda vägen till gottgörelse, offer kan vara berättigade ersättning trots att gärningsmannen/männen inte lagförts.

Ersättning och gottgörelse

I EN UPPRÄTTELSEPROCESS behövs inte bara sanningssökande och rättegångar utan också att offren ersätts och gottgörs för den skedda skadan. Rätten till ersättning efter kränkningar finns fastställd så väl i de mänskliga rättigheternas regelverk som i den internationella humanitära rätten. Enligt FN:s principer om ersättning definieras ”offer” som de individer som enskilt eller i grupp lidit skada, här inkluderas även den närmaste familjen och anhöriga. Principerna fastställer också att ersättningen bör stå i proportion till hur allvarlig kränkningen varit.

Ersättning och gottgörelse syftar till att kompensera kränkningen, och/eller att situationen återställs till hur det var innan brottet hände. Men om situationen innan kränkningen ägde rum var sådan att den möjliggjorde eller till och med ledde fram till kränkningen, måste ett bredare grepp tas på begreppet ersättning/gottgörelse. Enligt civilsamhällets deklaration om kvinnors och flickors rätt till ersättning (Nairobideklarationen) måste ersättningen gå bortom de direkta orsakerna till att brottet begåtts – ersättningen måste också väga in och förändra de strukturer som möjliggjort att brottet kunde begås.

De brott som historiskt prioriterats att ersättas efter en väpnad konflikt har ofta varit mord, försvinnanden, fångslanden etc. Utöver dessa brott

utsätts kvinnor ofta för andra typer av våld under en konflikt. Det kan handla om påtvingat havandeskap, tvångssteriliseringar, könssjukdomar, förflyttningar, ökat våld i hemmet, etc. Ersättningspolicys har historiskt sätt sällan tagit hänsyn till de indirekta offren till konflikten, där kvinnor ofta är överrepresenterade.

Ett exempel på att en person indirekt fallit offer för en konflikt kan vara att ens partner eller barn försvunnit. Trots att påtvingade försvin-

”
Enligt civilsamhällets deklaration om kvinnors och flickors rätt till ersättning (Nairobideklarationen) måste ersättningen gå bortom de direkta orsakerna till att brottet begåtts – ersättningen måste också väga in och förändra de strukturer som möjliggjort att brottet kunde begås
”

nanden kategoriseras som ett brott mot mänskligheten i folkrätten både gentemot det direkta och det indirekta offret har de indirekta offren inte uppmärksamats på samma sätt. I vissa fall har familjer behövt presentera dödsintyg av den avlidna/försvunna anhöriga för att erhålla ersättning, vilket är väldigt svårt om det inte finns någon kropp att visa. I Argentina löstes det problemet genom att utfärda certifikat för försvunna som kunde ligga till grund för en skadeståndsbegäran.

Efter massiva och storskaliga kränkningar kan det vara svårt att ersätta alla offer finansiellt. Därför brukar en mindre grupp som utsatts för de mest grava kränkningarna prioriteras. Alternativt eller parallellt har många stater använt sig av vad man kallar symbolisk ersättning. Symbolisk ersättning kan exempelvis vara offentliga ursäkter, minnesmärken, omdöpande av gator eller officiella byggnader. I Sierra Leone bad presidenten om ursäkt till landets kvinnor år 2010 för att staten brustit i att skydda dem från övergrepp under kriget. Ersättningen kan också utgå antingen på individnivå eller till en viss grupp. Det är viktigt att ha en balans mellan materiell/symbolisk och individuell/kollektiv ersättning.

När skadestånd betalas ut måste också hänsyn tas till maktrelationer mellan män och kvinnor och kvinnors juridiska ställning. Kvinnor kan exempelvis sakna möjlighet att ta emot skadestånd på grund av att de inte har bankkonton eller rätt till egendom. I Sydafrika kunde många kvinnor inte ta emot ersättning för att de inte hade egna bankkonton. Ersättningen betalades istället ut till deras manliga släktingar och kvinnorna hade ofta bristande kontroll över skadeståndet de fått. Ytterligare ett område som är särskilt problematiskt för kvinnor är att återigen få tillgång till egendom och mark som ofta står i männens namn. Kvinnor kan ha svårt att kräva tillbaka sin egendom eftersom de inte kan bevisa sin rätt till den. Dessutom är kvinnor ofta exkluderade från att arva i många länder. För att kringgå dessa hinder måste kreativa lösningar hittas. Alternativa lösningar kan ofta hittas i samråd med de utsatta, exempelvis vill de kanske ha ersättningen i form av hälso- och sjukvård eller utbildning.

Nationellt och lokalt ägandeskap är en förutsättning för att ett ersättningsprogram ska få bra resultat

Liksom för sanningssökande och tillgång till rättvisa är det viktigt att ersättningsprogram utformas och utvärderas nära offren och den kontext som brotten begåtts inom. Nationellt och lokalt ägandeskap är en förutsättning för att ett ersättningsprogram ska få bra resultat. Parallellt med att ta fram ersättningsförslag och program måste regeringen och statsmakten vara inkopplad så att regeringsbeslut och löften garanterar att programmet sedan sätts i verket. Detta måste också ske inom skälig tid så att inte offren behöver vänta för länge på sin upprättelse. Information måste också spridas om ersättningsmöjligheter till de berörda på ett lättillgängligt sätt, här måste hänsyn tas till att informationen når landsortsbefolkning, analfabeter och marginaliserade grupper.

Utöver kompensation och ersättning har också rehabilitering och garantier för icke-upprepning allt mer förts fram som vitala element i gottgörelse efter människorättsbrott.

Garantier för icke-upprepning

EFTER KONFLIKT OCH GRAVA KRÄNKNINGAR har människor rätt inte bara till gottgörelse och upprättelse utan också att garanteras att inte utsättas för övergrepp igen. Då behöver grundorsakerna till konflikten eller våldet

Efter konflikt och grava kränkningar har människor rätt inte bara till gottgörelse och upprättelse utan också att garanteras att inte utsättas för övergrepp igen

åtgärdas. Det kan handla om tvister om tillgång till land, torka och klimatpåverkan, brister i jämlikhet och jämställdhet – något som inte alltid har räknats som områden att arbeta med efter en väpnad konflikt. Dessa kräver ofta reformer på ett institutionellt plan. Traditionellt har fokus ofta legat på sanningssökande och rättegångar medan institutionella reformer hamnat i bakgrunden, trots att de är en nödvändig förutsättning för ansvarsutkrävande.

Garantier för icke-upprepning måste ofta innefatta långtgående samhälleliga förändringar. De bör däremot inte inbegripa en alltför omfattande reformagenda eftersom fokus då blir den generella utvecklingen av sociala förhållanden i landet och inte konfliktförebyggande. Det är istället orsakerna till konflikterna som ska stå i centrum. Det kan handla om att ändra lagstiftning eller informella rättssystem så att kvinnor får tillgång till rättigheter de inte hade innan konflikten.

Rättsvärdande myndigheter kan behöva reformeras, korruption stoppas. Det är viktigt att rättsväsendet och alla statliga myndigheter fungerar enligt alla rättsstatliga principer. Befolkningen måste återfå förtroendet för staten för att bygga en hållbar fred. Staten behöver säga upp ansvariga för människorättsbrott från officiella positioner. Många personer och institutioner kan ha varit inblandade i och förbisett kränkningar utan att direkt varit straffrättsligt skyldiga till brotten. Trots att dessa personer/institutioner inte döms för brotten behöver deras inblandning analyseras och det måste bedömas om de kan sitta kvar på sina positioner eller om

det hotar statens trovärdighet. Det är svårt att reformera institutioner så att medborgarna återfår förtroendet för dem. Det kan handla om institutionskulturer som är svåra att förändra genom att enbart straffa några enskilda förövare. Utbildningar kan behöva genomföras, hierarkistrukturer kan behöva ändras. Både i El Salvador och i Filippinerna har ländernas poliskåre infört riktade utbildningsprogram för att stävja de våldskulturer som tidigare tillåtit spira i yrkesutövningen.

”

För att garantera att övergrepp inte upprepas måste ett brett deltagande från civilsamhället säkras i utformandet av garantierna, särskilt av marginaliserade grupper och kvinnorrättsorganisationer

”

För att garantera att övergrepp inte upprepas måste ett brett deltagande från civilsamhället säkras i utformandet av garantierna, särskilt av marginaliserade grupper och kvinnorrättsorganisationer. Civilsamhället ska kunna delta utan att bli utsatt för hot och repressalier.

En viktig del i att försäkra sig om att övergrepp inte händer igen är att konflikt och kränkningar inte glöms bort. Det historiska minnet av konflikten behöver därför få finnas i ett lands historieskrivning i skolor, på universitet och i det offentliga rummet.

Det kan vara oerhört svårt att tackla grundorsakerna till en konflikt. En strategi är att prioritera vissa akuta steg först för att sedan lägga fram en realistisk handlingsplan för hur resten av förändringarna ska ske.

Det är under fredsförhandlingar som de första och viktiga fredsbyggande stegen tas, men kvinnor är dessvärre ofta frånvarande från dessa arenor. Det påverkar såklart både vad som innefattas i fredsavtal och hur de tillämpas i praktiken. Kvinnor drabbas hårt av att inte få vara med vid fredsförhandlingar. En rapport av UN Women från 2012 visar att endast 9 procent av alla fredsförhandlare mellan 1992 och 2011 var kvinnor. Detta har resulterat i att endast 92 av 585 fredsavtal slutna mellan 1990 och 2010 innehåller referenser till kvinnor.

Kvinnors representation på alla nivåer i samhället, både vid juridiska

och politiska instanser, är en nyckelfaktor. Slutet på en konflikt kan också möjliggöra en omfördelning av makt i ett samhälle, där kvinnor kan få större plats. Det handlar inte bara om att få till en jämställd representation utan också om kvinnors situation och behov reflekteras i politik och reformer.

”

Slutet på en konflikt kan också möjliggöra en omfördelning av makt i ett samhälle, där kvinnor kan få större plats

”

För att kvinnor inte återigen ska bli utsatta för övergrepp krävs ofta både ekonomiska och sociala förändringar i ett samhälle. Dessa aspekter prioriteras sällan i fredsbyggande arbete och saknas ofta i konfliktanalyser. Jämställdhet, jämlikhet, social rättvisa och ekonomisk omfördelning har ofta blivit en icke-fråga i arbetet för upprättelse och gottgörelse efter en konflikt. Utöver de strukturella behoven att fokusera på ekonomiska och sociala förändringar är ekonomiska och sociala rättigheter även viktiga direkt efter en konflikt. Människor behöver mat, god hälsa, fysisk säkerhet och tak över huvudet för att kunna orka vittna eller delta i fredsförhandlingar eller andra post-konflikt processer.

10 GENERELLA REKOMMENDATIONER

- 👁 Sanningssökande efter en konflikt måste ge en bred bild av vad som hänt, utöver enskilda kränkningar.
- 👁 Kvinnorätsorganisationer och grupper som representerar människor som utsatts för kränkningar måste delta och rådfrågas innan, under och efter arbetet mot straffrihet och för upprättelse.
- 👁 Nationellt och lokalt ägandeskap är en förutsättning för att processen ska lyckas.
- 👁 Värdigt bemötande av de utsatta är viktigt vid sanningssökande och rättegångsförfaranden samt tillgång till psykosocialt stöd.
- 👁 Medverkande aktörers säkerhet måste tryggas.
- 👁 Kvinnors representation måste stärkas i fredsbyggande såväl som i andra politiska och juridiska instanser.
- 👁 Fokus måste också sättas på personer som indirekt fallit offer för konflikten och inte bara direkta offer – i det offentliga rummet såväl som i den privata sfären.
- 👁 Gottgörelse och ekonomisk ersättning måste också leda till att de strukturer som möjliggjort att brottet kunde begås förändras.
- 👁 Det är viktigt att ha en balans mellan materiell/symbolisk och individuell/kollektiv ersättning.
- 👁 Information måste spridas om processen till de berörda på ett lättillgängligt sätt.

Källor

Fonden för mänskliga rättigheter, *Truth, Justice and Reparation. The rights of the victims in the Justice and Peace process, with a focus on female victims and Medellín*, Report from a mission in Colombia, december 2007, <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/05/Colombia-Mission-Report-English.pdf>

Fonden för mänskliga rättigheter, *Justice, Impunity, and Sexual Violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, Report of the International parliamentary-expert mission addressing impunity for sexual crimes in the Democratic Republic of Congo, 26 April-3 May 2008, <http://www.afia-fev.org/wp-content/uploads/2014/06/DRCsGBVReport.pdf>

FN-dokument

FN:s straffrihetsprinciper: *Report of the independent expert to update the Set of principles to combat impunity*, Diane Orentlicher, *Updated Set of principles for the protection and promotion of human rights through action to combat impunity*, Economic and Social Council, E/CN.4/2005/102/Add.1, 8 February 2005, Commission on Human Rights, 61st session, <http://daccess-ods.un.org/TMP/4755972.02777863.html>

FN:s ersättningsprinciper: *Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*, Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2005, A/RES/60/147, 21 March 2006, 60th session, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/42/PDF/N0549642.pdf?OpenElement>

FN rapport, *Transitional Justice and Economic, Social and Cultural Rights*, Office of the High Commissioner of Human Rights, 2014, Geneva, HR/PUB/13/5, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-13-05.pdf>

FN rapport, *UN Women, A Window of Opportunity: Making Transitional Justice Work for Women*, oktober 2012, <http://www.unwomen.org/~media/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/10/06B-Making-Transitional-Justice-Work-for-Women.pdf>

UN Women, Facts and Figures: Peace and Security, 2015, <http://www.unwomen.org/en/what-we-do/peace-and-security/facts-and-figures#notes>

FN Generalforsamlings studie, *Analytical study focusing on gender-based and sexual violence in relation to transitional justice*, Report of the Office of the United High Commissioner for Human Rights, A/HRC/27/21, 30 juni 2014.

FN:s kvinnorättskommitté, CEDAW General Recommendation 30 on women in conflict prevention, conflict and post-conflict situations, CEDAW/C/GC/30, 18 oktober 2013, <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/GComments/CEDAW.C.CG.30.pdf>

Rapporter från FN:s särskilda rapportör för sanning, rättvisa, ersättning och garantier för icke-upprepning:

Rapport om sanningskommissioner, A/HRC/24/42, 28 augusti 2013, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G13/165/05/PDF/G1316505.pdf?OpenElement>

Rapport om ersättning, A/69/518, 14 oktober 2014, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/564/67/PDF/N1456467.pdf?OpenElement>

Rapport om åklagarstrategier, A/HRC/27/56, 27 augusti 2014, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/148/98/PDF/G1414898.pdf?OpenElement>

Rapport om garantier för icke-upprepning, A/HRC/30/42, 7 september 2015, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/202/04/PDF/G1520204.pdf?OpenElement>

Dokument från Internationella brottsmålsdomstolen

International Criminal Court, The Office of the Prosecutor, *Policy Paper on Sexual and Gender-Based Crimes*, Juni 2014, <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Policy-Paper-on-Sexual-and-Gender-Based-Crimes--June-2014.pdf>

International Criminal Court, Trial Chamber II, ICC-01/04-01/07, United Nations Joint Submission on Reparations in the Case of the Prosecutor v. Germain Katanga, 14 maj 2015, <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1977022.pdf>

Artiklar/rapporter/böcker

Civilsamhällets deklARATION om kvinnors och flickors rätt till gottgörelse, *Nairobi deklARATIONen, Nairobi Declaration on Women's and Girls' Right to a Remedy and Reparation*, 2007, https://www.fidh.org/IMG/pdf/NAIROBI_DECLARATIONeng.pdf

Colleen Duggan, Adila Abusharaf, "Reparation of Sexual Violence in Democratic Transitions: the Search for Gender Justice", in *The Handbook of Reparations*, Redaktör Pablo de Greiff, Oxford University Press, 2006.

Christine Chinkin, Mary Kaldor, "Gender and New Wars", *Journal of International Affairs*, Vol. 67 (1), 2013, pp.167-190.

Evelyne Schmid, *Taking Economic, Social and Cultural Rights Seriously in International Criminal Law*, Cambridge Studies in International and Comparative Law, Cambridge University Press, 2015.

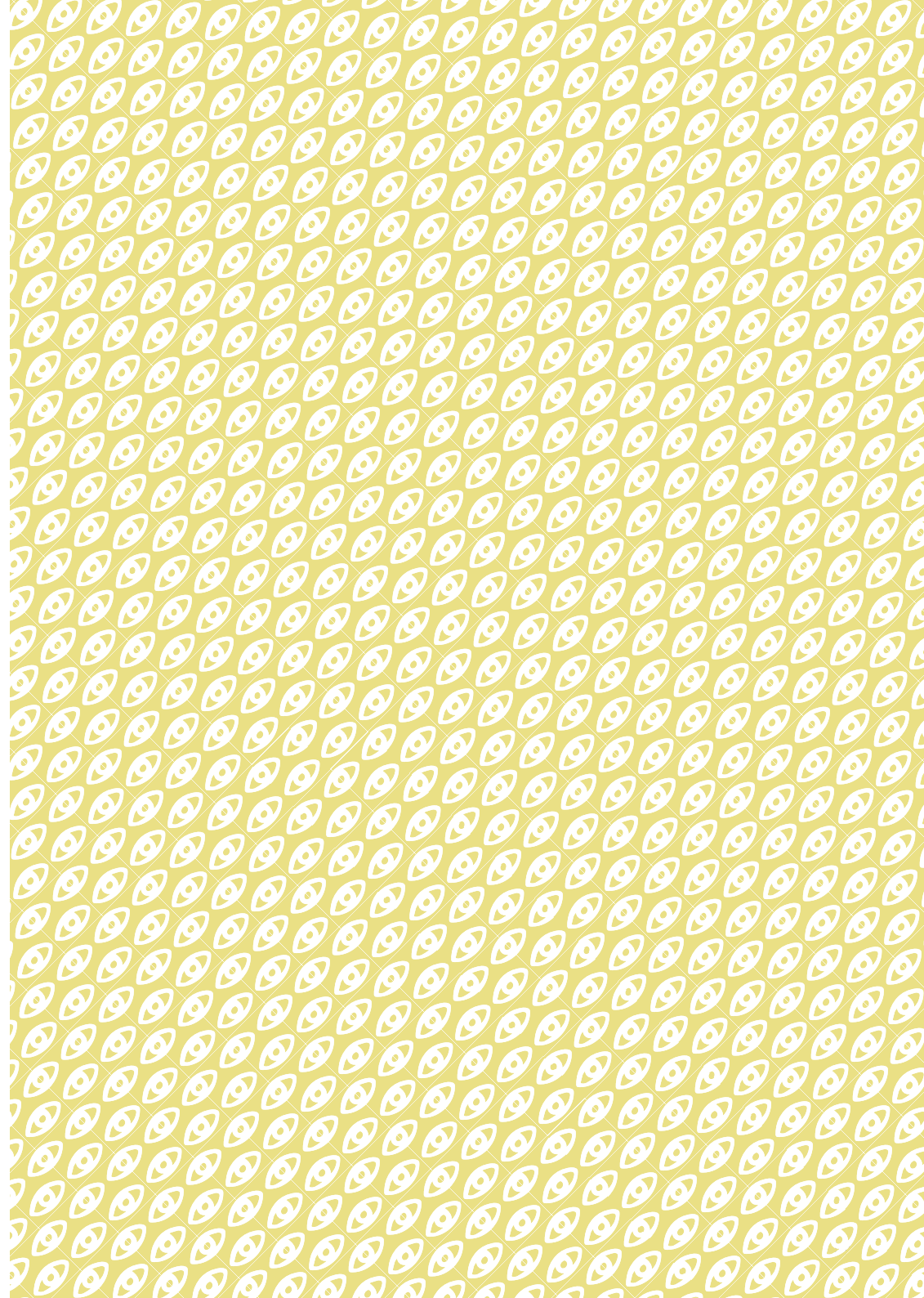
Fionnuala Ní Aoláin, Catherine Rourke, Aisling Swaine, "Transforming Reparations for Conflict-Related Sexual Violence: Principles and Practice", University of Minnesota Law School, Legal Studies, *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 28, 2015, <http://harvardhrj.com/wp-content/uploads/2009/09/transforming-reparations-for-conflict-related-sexual-violence-principles-and-practice.pdf>

Fionnuala Ní Aoláin, Eilish Rooney, "Under-enforcement and Intersectionality: Gendered Aspects of Transition for Women", *The International Journal of Transitional Justice*, Vol. 1, 2007, pp. 338-354, 14 december 2007.

Julieta Lemaitre, Kristin Bergtora Sandvik, "Beyond Sexual Violence in Transitional Justice: Political Insecurity as a Gendered Harm", *Feminist Legal Studies*, 2014, Vol. 22, pp. 243-261, 13 december 2014.

Louise Chappell, "The Role of the ICC in Transitional Gender Justice: Capacity and Limitations", *Gender in Transitional Justice*, Edited by Susanne Buckley-Zistel, Ruth Stanley, Palgrave Macmillan, november 2011.

Vasuki Nesiah och andra, "Truth Commission and Gender: Principles, Policies, and Procedures", juli 2006, International Center for Transitional Justice, https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Commissions-Gender-2006-English_0.pdf

Kvinnors utsatthet ser ofta annorlunda ut än mäns under väpnade konflikter. Förutom de direkta konsekvenserna av en väpnad konflikt såsom mord, tortyr och våldtäkt, blir kvinnor också utsatta för andra typer av våld. Exempelvis ökar mäns våld mot kvinnor i hemmet under en väpnad konflikt. Kvinnor kan också bli internflyktingar, tvångsförflyttas eller förlora anhöriga i högre utsträckning än män.

Denna broschyr beskriver kort hur kvinnors rättigheter kan säkerställas i arbetet för upprättelse och gottgörelse efter en konflikt. Broschyren utgår från övergångsrättsvisans fyra pelare – sanningssökande, tillgång till rättvisa, gottgörelse/ersättning och garantier för icke-upprepning.

FONDEN FÖR
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Fonden för mänskliga rättigheter
Klara södra kyrkogata 1 , Box 1058
SE-101 39 Stockholm, Sweden

www.humanrights.se